

Θουκυδίδου, Ιστορίαι Διάλογος Αθηναίων - Μηλίων

Το 416 π.Χ. κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου οι Αθηναίοι με επικεφαλής τους στρατηγούς Κλεομήδη, υιό του Λυκομήδη και Τεισία υιό του Τεισιμάχου, εξεστράτευσαν κατά της νήσου Μήλου. Είχαν μαζί τους τριάντα δικά τους πλοία και οκτώ συμμαχικά (έξι από τη Χίο και δύο από τη Λέσβο) και η στρατιωτική τους δύναμη αποτελείτο από Αθηναίους (1.200 οπλίτες, 300 τοξότες και 20 έφιππους τοξότες) και συμμάχους κυρίως νησιώτες (1.500 περίπου) συνολικά δηλαδή είχαν μια δύναμη 3.000 περίπου ανδρών.

Οι Μήλιοι όπως αναφέρει ο Θουκυδίδης – ήταν άποικοι των Λακεδαιμονίων και ηρνούτο να υποταχθούν στους Αθηναίους όπως έπραξαν οι λοιποί νησιώτες. Στην αρχή μεν του Πελοποννησιακού πολέμου τήρησαν ουδετερότητα κατόπιν όμως, πιεζόμενοι από τους Αθηναίους, που ερήμωναν το έδαφός τους, περιήλθαν σε κατάσταση πολέμου εναντίον τους. Οι τελευταίοι θέλοντας να ξεκαθαρίσουν – μια για πάντα – το πρόβλημα της Μήλου, στρατοπέδευσαν έξω από τα τείχη της πόλεως και έστειλαν προς διαπραγμάτευση πρέσβεις, σε μια προσπάθεια ειρηνικής υποταγής της νήσου. Οι Μήλιοι δεν παρουσίασαν τους πρέσβεις ενώπιον του λαού, όπως γινόταν σε άλλες περιπτώσεις, αλλά προφανώς φοβούμενοι μήπως ο λαός παρασυρθεί από τα επιχειρήματα των πρέσβεων και δεν λάβει τη σωστή απόφαση, εξήτησαν από αυτούς να εκθέσουν τον σκοπό της ελεύσεώς των προς τις αρχές του τόπου και το κυβερνητικό συμβούλιο της Μήλου.

Οι Αθηναίοι πρέσβεις, αρχίζοντας την ομιλία τους, είπαν ότι εφόσον δεν πρόκειται να μιλήσουν ενώπιον του λαού αλλά η συνδιάσκεψη θα είναι κλειστή, επιτρέπουν εις τους Μηλίους, αντί να περιμένουν το τέλος του λόγου των Αθηναίων, να απαντούν αμέσως σε

κάθε σημείο στο οποίο διαφωνούν, εκθέτοντας την άποψη – διαφωνία τους. Τότε άρχισε ένας από τους σημαντικότερους διαλόγους που έχει διασώσει η παγκόσμια Ιστορία. Πρόκειται για ένα κείμενο πολιτικού ρεαλισμού όπως θα διαπιστώσουμε παρακάτω και από τα λίγα που μπορεί να βρει κανείς. Επί πλέον είναι ένα από τα λίγα ιστορικά κείμενα, που έχουν διασωθεί υπό μορφή διαλόγου και όχι συνεχούς κειμένου, επίσης είναι ο μόνος διάλογος που περιλαμβάνεται στις «Ιστορίες» του Θουκυδίδη.

Δουλεία ή πόλεμος!

Στην αρχική παρατήρηση των Αθηναίων, οι Μήλιοι απάντησαν ειρωνικά ότι η μεγαλοφροσύνη της προτάσεώς τους είναι άξια παντός επαίνου, έρχεται όμως σε αντίθεση με τα έργα των, δηλαδή με την πολεμική ενέργειά των, που ήδη έχει αρχίσει, ώστε η κατάληξη του διαλόγου θα είναι -κατά τη λογική των Αθηναίων, που θέλουν να είναι οι ίδιοι δικαστές των όσων θα λεχθούν- εάν μεν οι Μήλιοι ενδώσουν, η δουλεία, εάν δε δεν ενδώσουν, ο πόλεμος (που σε περίπτωση ήττας θα σήμαινε την καταστροφή της πόλεως, τη σφαγή των αρρένων κατοίκων και τη δουλεία των γυναικόπαιδων). Είπαν τότε, οι Αθηναίοι

Αθηναίοι - Εάν ήλθατε στη διάσκεψη αυτή για να διεισδύσετε με εικασίες στα μυστικά του μέλλοντος, ή για άλλον λόγο και όχι για να δείτε πώς μπορείτε να σώσετε το κράτος σας, αντιμετωπίζοντας κατά μέτωπο την παρούσα κατάσταση, τότε η συζήτηση μπορεί να παύσει. Αλλά εάν ήλθατε για τον τελευταίον αυτόν σκοπό, τότε να εξακολουθήσουμε.

Μήλιοι - Είναι φυσικό και συγγνωστό γι' ανθρώπους ευρισκομένους στη θέση μας, να προσφεύγουν σε πολλά επιχειρήματα και υποθέσεις. Αναγνωρίζομε όμως ότι αντικείμενο της συνδιασκέψεως αυτής είναι η σωτηρία μας και παρακαλούμε να διεξαχθεί η συζήτηση με τον τρόπο που προτείνετε.

Αθηναίοι - Έχει καλώς...εμείς εν τούτοις, δεν θα χρησιμοποιήσομε ωραίες φράσεις, υποστηρίζοντας με πολλά λόγια, που δεν πρόκειται να πείσουν κανένα ότι την ηγεμονία μας αποκτήσαμε δικαίως λόγω του ότι ενικήσαμε τους Πέρσες, ή ότι επιδιώκομε την επανόρθωση αδικιών οι οποίες έγιναν εις βάρος μας. Ζητούμε όμως και από σας να μη νομίζετε ότι θα μας πείσετε, ισχυριζόμενοι ή ότι ως άποικοι των Λακεδαιμονίων, δεν ελάβατε μέρος εις τον πόλεμο παρά το πλευρό μας, ή ότι δεν μας προξενήσατε κανένα κακό. Νομίζομε, αντιθέτως ότι επιβάλλεται να επιδιώξομε και σεις και εμείς εκείνο που θεωρούμε αληθινά κατορθωτό,

αφού πραγματικά και οι δύο γνωρίζουμε ότι κατά τη συζήτηση των ανθρωπίνων πραγμάτων, το επιχείρημα της δικαιοσύνης έχει αξία μόνο μεταξύ ίσων, σε ότι όμως ο ισχυρός επιβάλλει ό,τι του επιτρέπει η δύναμή του και ο ασθενής παραχωρεί ό,τι του επιβάλλει η αδυναμία του.

Μήλιοι - Αλλ' αφού αναγκαζόμαστε να μιλήσουμε για το συμφέρον, το οποίο εθέσατε ως βάση της συζητήσεως, παραμερίζοντας το δίκαιο, εμείς τουλάχιστον θεωρούμε χρήσιμο να μην παραγνωρίσετε το κοινό συμφέρον αλλά ν' αναγνωρισθεί ότι για τον εκάστοτε κινδυνεύοντα, το εύλογο είναι και δίκαιο και να επιτραπεί σ' αυτόν να επιδιώξει, με την πειθώ, μερικά ωφελήματα και πέραν του αυστηρού δικαίου. Αυτό εξ άλλου, συμφέρει και σας εξ ίσου, αφού αν ποτέ ηθέλατε ηττηθεί, η τιμωρία σας θα ήταν τόσο μεγάλη, ώστε να μπορεί να χρησιμεύσει στους άλλους ως παράδειγμα.

Αθηναίοι - Αλλά εμείς δεν ανησυχούμε για ενδεχομένη κατάλυση της ηγεμονίας μας. Γιατί επίφοβοι για τους ηττηθέντες δεν είναι εκείνοι που, όπως οι Λακεδαιμόνιοι, έχουν συνηθίσει ν' ασκούν ηγεμονία σε άλλους (άλλωστε δεν έχουμε σήμερα να κάνουμε με τους Λακεδαιμονίους) αλλά ο πραγματικός κίνδυνος προέρχεται από ενδεχομένη εξέγερση κατά των ασκούντων την ηγεμονία και επικράτηση των υπηκόων των. Και τη φροντίδα μεν της αντιμετώπισεως τέτοιων κινδύνων, μπορείτε να την αφήσετε σ' εμάς. Αλλά θέλουμε ν' αποδείξουμε, ακριβώς, ότι ήλθαμε εδώ για το συμφέρον της ηγεμονίας μας και ότι σκοπός των όσων θα ειπούμε είναι η σωτηρία της πόλεώς σας. Διότι επιθυμούμε να επιτύχομε την εφ' υμών ηγεμονία ακόπως και να μην καταστραφείτε, προς το κοινό συμφέρον και των δύο μας.

Σας θέλουμε «εχθρούς»

Μήλιοι - Αλλά πώς είναι δυνατόν να είναι εξ ίσου συμφέρον για εμάς να γίνουμε δούλοι, και συγχρόνως να είναι δικό σας συμφέρον να γίνετε κυρίαρχοί μας;

Αθηναίοι - Διότι σας παρέχεται η ευκαιρία να υποταχθείτε, αποφεύγοντας τα έσχατα δεινά, εμείς δε θα ωφεληθούμε μη καταστρέφοντάς σας.

Μήλιοι - Ωστε, δεν θα μας δεχθείτε να είμεθα φίλοι σας και όχι εχθροί σας, αλλά να διατηρήσουμε την ειρήνη και την ουδετερότητά μας;

Αθηναίοι - Όχι. Γιατί η έχθρα σας μας βλάπτει πολύ λιγότερο από τη φιλία σας. Και τούτο διότι εις τα όμματα των υπηκόων μας, η φιλία σας θα είναι τεκμήριο αδυναμίας, ενώ το μίσος σας θα είναι τεκμήριο ότι είμαστε ισχυροί.

Μήλιοι - Ωστε, λοιπόν, τέτοια αντίληψη του πρέποντος έχουν οι υπήκοοί σας, ώστε να θέτουν σε ίση μοίρα εκείνους, που δεν συνδέονται με σας με κανένα δεσμό, με εκείνους που είτε είναι άποικοί σας, όπως συμβαίνει με τους περισσότερους, είτε μετέπεσαν σε τάξη υπηκόων γιατί αποστάτησαν;

Αθηναίοι - Όσον αφορά στα επί του δικαίου στηριζόμενα επιχειρήματα, θεωρούμε ότι και σεις και εμείς δεν στερούμεθα τέτοιων, νομίζουμε όμως ότι όσοι διατηρούν την ελευθερία των οφείλουν τούτο στη δύναμή των, εμείς δε δεν επιτιθέμεθα κατ' αυτών, ένεκα φόβου. Ωστε, η υποταγή σας, αφού άλλωστε και νησιώτες είσαστε και ασθενέστεροι από άλλους, όχι μόνο θα επεξέτεινε την ηγεμονία μας, αλλά και θα απεδείκνυε ότι δεν είσθε ανώτεροι από εμάς, που είμαστε κυρίαρχοι της θαλάσσης.

Μήλιοι - Αλλά δεν νομίζετε, ότι τέτοια ασφάλεια παρέχει η πολιτική, που εμείς προτείνουμε; Γιατί οφείλομε και πάλι, αφού μας βγάξετε από το έδαφος των επί του δικαίου στηριζόμενων επιχειρημάτων και μας επιβάλλετε να υποταχθούμε στο συμφέρον σας, να σας εξηγήσομε ποιο είναι το δικό μας συμφέρον και να προσπαθήσομε να σας πείσομε να το αποδεχθείτε, αν τούτο συμβαίνει να είναι συγχρόνως και δικό σας. Διότι πώς είναι δυνατόν να μην κάνετε εχθρούς σας, όσους τυχόν είναι σήμερα ουδέτεροι, όταν, βλέποντας αυτοί την τύχη μας, αντιληφθούν, ότι θα έλθει ημέρα, κατά την οποία θα επιτεθείτε και κατ' αυτών; Και με την πολιτική σας αυτή τι άλλο κατορθώνετε, παρά να ενισχύσετε εκείνους που είναι ήδη εχθροί σας και να στρέψετε εναντίον σας παρά τη θέλησή των, εκείνους που ουδέποτε σκέφθηκαν να γίνουν εχθροί σας;

Αθηναίοι - Καθόλου. Διότι επικίνδυνοι εχθροί μας δεν είναι κυρίως όσοι κατοικώντας επί της στερεάς, απολαύουν ασφαλώς την ελευθερία των και, ως εκ τούτου πολύ θα σκεφθούν πριν λάβουν προφυλακτικά εναντίον μας μέτρα, αλλ' οι νησιώτες, και όσοι απ' αυτούς είναι ανεξάρτητοι όπως σεις, και όσοι είναι ήδη ερεθισμένοι λόγω της ακουσίας υποταγής των υπό την κυριαρχία μας. Γιατί αυτοί παρασυρόμενοι, συνήθως, από απερισκεψία, είναι δυνατόν να περιαγάγουν και τους εαυτούς των και εμάς σε προφανή κίνδυνο.

«Πριν γίνουμε δούλοι»

Μήλιοι - Αλλ' εάν αντιμετωπίζετε μεγάλους κινδύνους, και σεις για να μη στερηθείτε της ηγεμονίας σας και οι ήδη υπήκοοί σας για ν' απαλλαγούν από αυτήν, είναι προφανές ότι εμείς, που είμαστε ακόμη ελεύθεροι, θα είμαστε πολύ ποταποί και άνανδροι εάν δεν δοκιμάζαμε τα πάντα προτού γίνουμε δούλοι.

Αθηναίοι - Όχι, εάν θελήσετε μόνο να σκεφθείτε νηφάλια. Διότι δεν ανταγωνίζεσθε προς ίσους περί ανδρείας, ώστε η υποχώρησή σας να συνεπάγεται κατασχύνη αλλά πρόκειται να σκεφθείτε για την ίδια τη σωτηρία μας, η οποία θα έλθει αν αποφύγετε ν' αντιταχθείτε στους πολύ ισχυροτέρους.

Μήλιοι - Γνωρίζομε όμως ότι κάποτε οι τύχες του πολέμου επιμερίζονται με περισσότερη ισότητα μεταξύ των αντιπάλων, από όσο θα μπορούσε κανείς να περιμένει αποβλέποντας στην άνιση δύναμή τους. Και για εμάς, η μεν άμεση υποχώρηση σημαίνει απώλεια κάθε ελπίδας, ενώ, αν πολεμήσομε, υπάρχει ακόμη ελπίδα να μείνομε σώοι.

Αθηναίοι - Η ελπίδα είναι πράγματι παρηγοριά σε ώρα κινδύνου και όσες φορές κανείς, στηριζόμενος σ' αυτήν, διακινδυνεύει μόνο ό,τι έχει ως περίσσευμα, τότε αυτή φέρει μεν βλάβη αλλ' όχι και πλήρη καταστροφή. Αλλ' όταν η άκρατη φύση της ελπίδας παρασύρει κάποιον στο να ρίξει τον περί των όλων κύβο, τότε μόνο αντιλαμβάνεται αυτός την αληθινή φύση της, όταν η καταστροφή έχει ήδη επέλθει και, όταν ο παθών λάβει την πείρα της, τίποτε δεν έχει πλέον απομείνει για να προφυλαχθεί εναντίον της. Μη θελήσετε να πάθετε τούτο σεις που είσθε ασθενείς και των οποίων η ύπαρξη εξαρτάται από μια ροπή της πλάστιγγος. Και μην κάμετε όπως οι πολλοί, που ενώ μπορούν ακόμη να σωθούν με ανθρώπινα μέσα, μόλις περιέλθουν σε αμηχανία και εγκαταλειφθούν από τις φανερές ελπίδες καταφεύγουν σε ελπίδες χιμαιρικές, τη μαντική και τους χρησμούς και άλλα παρόμοια, όσα, διεγείροντας ελπίδες, οδηγούν στον όλεθρο.

Μήλιοι - Να είσθε βέβαιοι ότι και εμείς αντιλαμβανόμεθα πόσο δύσκολο είναι ν' αγωνισθούμε κατά της δυνάμεώς σας συγχρόνως και κατά της τύχης, εάν αυτή δεν είναι αμερόληπτη. Πιστεύομε όμως, ως προς μεν την τύχη, ότι δεν θα τεθούμε από τους θεούς σε θέση μειονεκτική, αφού, ενώ είμαστε ευσεβείς, αντιμετωπίζομε αδίκους, ως προς δε την ανεπάρκεια των δυνάμεών μας, ότι θα τη συμπληρώσει η ομοσπονδία των Λακεδαιμονίων,

που είναι υποχρεωμένη να μας βοηθήσει, και αν όχι για άλλο λόγο, τουλάχιστον και χάρη στη συγγενεία μας προς αυτούς και από εντροπή. Και γι' αυτό, το θάρρος μας δεν είναι τόσο παράλογο, όσο ίσως υποθέτετε.

Όλα για το συμφέρον

Αθηναίοι - Αλλά και εμείς νομίζουμε, ότι δεν θα μας λείψει η εύνοια των θεών. Διότι εις ό,τι ζητούμε και πράττομε, καθόλου δεν απομακρυνόμεθα από ό,τι οι άνθρωποι πιστεύουν εν σχέσει προς τις θρησκευτικές των πεποιθήσεις ή από τις ανθρώπινες επιθυμίες και τους σκοπούς των. Καθόσον, ως προς τους θεούς μεν πιστεύομε, ως προς δε τους ανθρώπους καλώς γνωρίζομε, ότι, ωθούμενοι από ακάθεκτη φυσική ορμή, άρχουν παντού, όπου η δύναμή των είναι επικρατέστερη. Τον νόμο αυτόν, ούτε εμείς εθέσαμε, ούτε πρώτοι εμείς εφαρμόσαμε. Τον ευρήκαμε ισχύοντα και θα τον κληροδοτήσομε ισχύοντα αιωνίως, γνωρίζοντας ότι και σεις, επίσης, και κάθε άλλος, εάν είχατε όση εμείς δύναμη, θα εκάμανε το ίδιο. Και ως προς μεν την ευμένεια των θεών, έχομε έτσι κάθε λόγο να μη φοβόμαστε ότι θα βρεθούμε σε μειονεκτική θέση. Όσον αφορά όμως στις προσδοκίες σας για τους Λακεδαιμονίους, με βάση τις οποίες πιστεύετε ότι αυτοί θα σας βοηθήσουν ωθούμενοι από το αίσθημα της δικής τους τιμής, εάν μακαρίζομε την απλότητά σας, δεν ζηλεύομε, όμως την ανοησία σας. Διότι αναγνωρίζομε, πράγματι, ότι οι Λακεδαιμόνιοι απέναντι στους εαυτούς των και τους εγχωρίους θεσμούς των δείχνονται κατ' εξοχήν ευάρεστοι, ως προς τη συμπεριφορά των όμως απέναντι των άλλων, μολονότι πολλά θα είχε κανείς να ειπεί, μπορεί πολύ καλά να τα συγκεφαλαιώσει λέγοντας ότι διακρίνονται περισσότερο από όλους τους ανθρώπους που γνωρίζομε, ως ταυτίζοντες το ευχάριστο με το έντιμο και το συμφέρον με το δίκαιον. Και τέτοια αντίληψη, ελάχιστα με την αλήθεια ανταποκρίνεται προς τις παρούσες ανόητες ελπίδες σας σωτηρίας.

Μήλιοι - Αλλ' εμείς, ένεκα ακριβώς του λόγου αυτού πιστεύομε, προ πάντων, ότι οι Λακεδαιμόνιοι, χάριν του ιδίου του συμφέροντός των, δεν θα θελήσουν να εγκαταλείψουν τους Μηλίους, που είναι άποικοί των, και να καταστούν έτσι προς μεν τους Έλληνες φίλους των ύποπτοι, προς δε τους εχθρούς των ωφέλιμοι.

Αθηναίοι - Αλλά, δεν νομίζετε ότι το συμφέρον συμβαδίζει με την ασφάλεια, ενώ η άσκηση της δικαιοσύνης και της τιμής συνεπάγεται κινδύνους, τους οποίους οι Λακεδαιμόνιοι αποφεύγουν, ως επί το πλείστον, ν' αντιμετωπίσουν;

Μήλιοι - Αλλά και τους κινδύνους τούτους φρονούμε ότι θ' αναλάβουν οι Λακεδαιμόνιοι προθυμότερα χάριν ημών και ότι θα θεωρήσουν αυτούς λιγότερο επισφαλείς, παρά αν επρόκειτο ν' αναληφθούν χάριν άλλων, καθόσον, εάν λάβομε ανάγκη της συνδρομής των, ευρισκόμεθα πλησίον της Πελοποννήσου και, ένεκα της κοινότητας των πολιτικών φρονημάτων, είμαστε άξιοι περισσότερης εμπιστοσύνης από άλλους.

Το ψευδές αίσθημα της τιμής!

Αθηναίοι - Αλλ' εκείνο στο οποίο εμπιστεύεται ο προσκαλούμενος ν' αγωνισθεί παρά το πλευρόν άλλου, δεν είναι η εύνοια του προσκαλούντος, αλλ' η τυχόν υπεροχή αυτού σε πραγματική δύναμη. Στην υπεροχή αυτή αποβλέπουν, πολύ περισσότερο μάλιστα από κάθε άλλον, οι Λακεδαιμόνιοι, οι οποίοι τόσο λίγο εμπιστεύονται τα δικά τους μέσα, ώστε μόνο μετά πολλών συμμάχων εκστρατεύουν εναντίον των γειτόνων των και για τον λόγο αυτόν, δεν είναι πιθανόν ότι θα διαπεραιωθούν σε νήσο, εφ' όσον εμείς κυριαρχούμε στη θάλασσα.

Μήλιοι - Αλλ' έχουν συμμάχους, τους οποίους μπορούν να στείλουν. Το Κρητικό πέλαγος, εξ άλλου, είναι ευρύ και η δι' αυτού σωτηρία αυτών που θέλουν να διαφύγουν την προσοχή ευκολότερη παρά τη σύλληψή των από τους κυριαρχούντες στη θάλασσα. Αλλά και αν απετύγχαναν σ' αυτό, θα μπορούσαν να στραφούν κατά του δικού σας εδάφους και εναντίον των λοιπών συμμάχων σας, μέχρι των οποίων δεν έφθασε τυχόν ο Βρασιδάς¹.

Και τότε θα έχετε ν' αγωνισθείτε όχι για την κατάκτηση χώρας που δεν σας ανήκει, αλλά για πράγματα που σας ενδιαφέρουν αμεσότερα, δηλαδή για την άμυνα των δικών σας συμμάχων και της δικής σας γης.

Αθηναίοι - Είναι ενδεχόμενο να συμβεί το ένα ή το άλλο από αυτά. Αλλά από τέτοια ενδεχόμενα έχομε εμείς ήδη πείρα. Εξ άλλου, δεν αγνοείτε και σεις ότι οι Αθηναίοι ποτέ δεν απεσύρθησαν από καμιά πολιορκία από φόβο τρίτου. Παρατηρούμε εν τούτοις, με λύπη μας, ότι μολονότι εδηλώσατε ότι κυρία μέριμνά σας θα είναι η σωτηρία της πόλεώς σας, σε όλη αυτή τη μακρά συζήτηση δεν είπατε τίποτε επί του οποίου στηριζόμενος εχέφρων άνθρωπος θα ενόμιζε ότι μπορεί να σωθεί. Αλλά το ισχυρότατο έρεισμά σας είναι μελλοντικές ελπίδες, ενώ τα υπάρχοντα μέσα σας, αντιπαραβαλλόμενα προς ό,τι ευρίσκεται ήδη παραταγμένο

---

¹ Λακεδαιμόνιος στρατηγός, ο οποίος το όγδοο έτος του Πελοποννησιακού Πολέμου (424-423 π.Χ.) εξεστράτευσε στη Χαλκιδική και κατέλαβε την Αμφίπολη

εναντίον σας είναι ανεπαρκή για να σας εξασφαλίσουν τη σωτηρία. Και θα δείξετε πολύ παραλογισμό εάν αφού αποσυρθούμε, δεν θελήσετε όπως έχετε ακόμη καιρό, να φθάσετε σε διαφορετική απόφαση, σωφρονέστερη από την παρούσα στάση σας. Διότι δεν μπορούμε να υποθέσουμε ότι θα τείνετε το αντί σας προς το ψευδές εκείνο αίσθημα τιμής, το οποίο καταστρέφει τόσες φορές τους ανθρώπους, όταν αντιμετωπίζουν κινδύνους προφανείς και γι' αυτό ατιμωτικούς.

Γιατί πολλούς – μολονότι μπορούν ακόμη να ιδούν εγκαίρως πού φέρονται- παρασύρει η καλουμένη τιμή, με το δελεαστικό της όνομα, ώστε γινόμενοι θύματα μιας λέξεως, να περιπέσουν πράγματι εκουσίως σε αθεράπευτες συμφορές και να επισύρουν επί πλέον, από μόνοι των αίσχος, που είναι τόσο μάλλον ατιμωτικό, όσο είναι αποτέλεσμα μωρίας και όχι ατυχίας. Τούτο θ' αποφύγετε σεις, εάν φανείτε φρόνιμοι. Ούτε θα θεωρήσετε εξευτελιστικό να υποκύψετε σε μεγάλη δύναμη, η οποία σας προτείνει όρους επιεικείς, προσφέροντας σε σας να γίνετε σύμμαχοί της και να διατηρήσετε τη χώρα σας, καταβάλλοντας φόρο υποτελείας. Και όταν σας δίνεται η εκλογή μεταξύ πολέμου και ασφαλείας, δεν θα θεωρήσετε ότι η αξιοπρέπεια σας επιβάλλει να επιμείνετε ισχυρογνωμόνως στη χειρότερη λύση. Καθόσον, εκείνοι συνήθως ευδοκιμούν, όσοι απέναντι μεν των ίσων δεν υποκύπτουν, προς δε τους ανωτέρους συμπεριφέρονται καλώς και προς τους υποδεεστέρους δείχνονται επιεικείς. Σκεφθείτε λοιπόν εκ νέου, όταν εμείς αποσυρθούμε, και μη λησμονείτε ότι πρόκειται να κρίνετε για την τύχη της μιας και μόνης πατρίδος σας και με μια απόφαση, από την οποία εξαρτάται η καλή ή κακή της τύχη.

Μετά το μάθημα αυτό πολιτικού ρεαλισμού, οι Αθηναίοι απεχώρησαν από τη συνδιάσκεψη και περίμεναν την απάντηση των Μηλίων. Οι Μήλιοι αφού διασκέφθηκαν για λίγο μόνοι τους, απήντησαν τα εξής

Μήλιοι - «Ούτε την πρώτη απόφασή μας μεταβάλλομε Αθηναίοι, ούτε θα θελήσομε, εις διάστημα ολίγων στιγμών, να στερηθούμε την ελευθερία πόλεως, την οποία κατοικούμε επί επτακόσια ήδη έτη. Στηριζόμενοι τουναντίον και εις την τύχη η οποία κατά θεία συγκατάβαση, μας επροφύλαξε μέχρι τώρα, και εις την βοήθεια των ανθρώπων και δη των Λακεδαιμονίων, θα προσπαθήσουμε να σωθούμε. Σας προτείνομε, όμως, να δεχθήτε τη φιλία και ουδετερότητά μας και ν' αποσυρθείτε από το έδαφός μας, αφού συνομολογήσομε ειρήνη, η οποία θα κριθεί συμφέρουσα για αμφοτέρους.»

Η απάντηση αυτή των Μηλίων δεν ήταν εντελώς στερημένη βάσεως – μολονότι πολύ ριψοκίνδυνη εν όψει της θανάσιμης απειλής, που επικρεμόταν επί των κεφαλών των. Και τούτο διότι και προηγουμένως, κατά το έκτο έτος του Πελοποννησιακού Πολέμου (426 π.Χ.), οι Αθηναίοι είχαν επιχειρήσει κατά της Μήλου, στέλνοντας μούρα εξήντα πλοίων και δύο χιλιάδες οπλίτες, υπό την αρχηγία του Νικίου υιού του Νικηράτου. Ήθελαν να εξαναγκάσουν τους Μηλίους να ταχθούν με το μέρος τους στον πόλεμο αλλ’ αυτοί αν και νησιώτες, ηρνούντο να υποταχθούν στους Αθηναίους και δεν ήθελαν να λάβουν μέρος στη συμμαχία των. Επειδή όμως, μολονότι οι Αθηναίοι ερήμωναν τη γη των, οι Μήλιοι δεν υπέκυπταν, οι πρώτοι απέπλευσαν τότε το έκτο έτος του πολέμου, από τη Μήλο και εστράφησαν σε άλλες πολεμικές επιχειρήσεις στον Ωρωπό, στην Τανάγρα κ.λπ. Τώρα όμως το 16ο έτος του πολέμου, τα πράγματα ήταν διαφορετικά. Και οι Αθηναίοι, αποχωρώντας τώρα οριστικά από τη συνδιάσκεψη, είπαν

Αθηναίοι - «Εάν κρίνομε λοιπόν από την απόφασή σας αυτή, είσθε οι μόνοι οι οποίοι κρίνετε καθαρότερα τα μέλλοντα παρά τα προ των οφθαλμών σας ευρισκόμενα και παρασυρόμενοι από την επιθυμία σας, βλέπετε τα αόρατα, σαν να είχαν πραγματοποιηθεί ήδη. Εστηρίξατε τα πάντα εις τους Λακεδαιμονίους, και τύχη και ελπίδες, και θα χάσετε τα πάντα».

Η σφαγή

Οι Αθηναίοι πρέσβεις επέστρεψαν εις το στρατόπεδο και οι στρατηγοί, αφού ήταν πλέον βέβαιο, ότι οι Μήλιοι δεν υποχωρούν, άρχισαν να κατασκευάζουν τείχος γύρω από την πόλη των Μηλίων, αφού κατένειμαν το έργο μεταξύ των αποσπασμάτων των διαφόρων πόλεων. Όταν ετελείωσαν το τείχος, άφησαν απόσπασμα αθηναϊκού και συμμαχικού στρατού για να πολιορκεί από ξηρά και θάλασσα την πόλη και ανεχώρησαν, με το μεγαλύτερο μέρος του στρατού. Επωφεληθέντες οι Μήλιοι, κατέλαβαν με νυκτερινή έφοδο το μέρος του περιτειχίσματος των Αθηναίων, όπου ήταν η αγορά των, εφόνευσαν μερικούς Αθηναίους και αφού εισήγαγαν στην πόλη των σίτο και όσα άλλα χρήσιμα μπόρεσαν, απεσύρθησαν και έμειναν αδρανούντες. Έπειτα από αυτό οι Αθηναίοι εβελτίωσαν την επιτήρησή τους. Έτσι, τελείωσε το θέρος.

Κατά τον επακολουθήσαντα χειμώνα, οι Μήλιοι κατέλαβαν πάλι και άλλο μέρος του αθηναϊκού περιτειχίσματος, το οποίο εφρουρείτο από ανεπαρκή δύναμη. Μετά από αυτό, εστάλη από την Αθήνα και άλλος στρατός υπό την αρχηγία του Φιλοκράτους, γιου του

Δημέου. Ο αποκλεισμός έγινε πλέον στενότερος και συγχρόνως μερικοί από τους Μηλίους ήλθαν σε μυστικές συνεννοήσεις με τους Αθηναίους. Φαίνεται ότι όλοι οι Μήλιοι δεν ήταν σύμφωνοι με την αδιάλλακτη στάση των αρχόντων των. Έτσι τελικά οι Μήλιοι αναγκάστηκαν να παραδοθούν στη διάκριση των Αθηναίων και αυτοί κατέσφαξαν όλους τους ενήλικους άνδρες, ενώ τα γυναικόπαιδα επούλησαν ως δούλους. Κατόπιν δε έστειλαν πεντακοσίους Αθηναίους πολίτες και εποίκισαν τη Μήλο με νέο πληθυσμό. Μία από τις σκληρότερες γενοκτονίες της αρχαίας ελληνικής ιστορίας είχε συντελεσθεί. Απετέλεσε ένα στίγμα της Αθηναϊκής Συμπολιτείας, η οποία τόσο προωθημένη ήταν, ή τουλάχιστον έδειχνε ότι ήταν, στον πολιτισμό.

Σχόλια

Από τη μελέτη του παραπάνω διαλόγου εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα και κυρίως διαχρονικά διδάγματα. Συγκεκριμένα:

1. Αναδεικνύεται η εντιμότητα και το θάρρος στη στάση των Μηλίων έναντι των απαιτήσεων που προέβαλλαν οι Αθηναίοι. Προτίμησαν να θυσιάσουν την ελευθερία τους (τελικώς απεδείχθη ότι θυσίασαν την ζωή τους) παρά να προδώσουν τους συμμάχους Σπαρτιάτες.
2. Οι απαντήσεις των Μηλίων ήταν απλές – σύντομες – λογικές – εύστοχες και σαφείς έναντι των απαιτήσεων των Αθηναίων οι οποίες ήσαν μακροσκελείς, ενίοτε διφορούμενες, απειλητικές, υπερφίαλες και υστερόβουλες, χαρακτηριστικό δείγμα πολιτικού λόγου.
3. Διαπιστώνεται ότι η στρατιωτική ισχύς αποτελεί καθοριστικό παράγοντα διατήρησης της ελευθερίας. Όντας το κράτος αδύναμο, γίνεται βορά στις διαθέσεις των ισχυρών και φυσικά δεν διαθέτει την ελάχιστη διαπραγματευτική δυνατότητα.
4. Αποδεικνύεται η αλαζονεία και ανηθικότητα των Αθηναίων, οι οποίοι, ενώ προέβαλλαν το πολίτευμα και πολιτισμό τους ως πρότυπα εφαρμογής, στην πράξη διεκατέχοντο από μικροψυχία και εκδικητικότητα έναντι των αδυνάτων. Ο διάλογος Αθηναίων και Μηλίων αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα πολιτικού κυνισμού και αμοραλισμού.
5. Σε κάθε λαό, ανεξαρτήτως εποχής και χρόνου, θα υπάρχουν λιπόψυχοι άνθρωποι οι οποίοι προκειμένου να επιβιώσουν, είναι ικανοί και πρόθυμοι να θυσιάσουν αρχές – αξίες – ιδανικά,

όπως ορισμένοι από τους κατοίκους της Μήλου οι οποίοι συμμάχησαν με τους Αθηναίους, προδίδοντας τον αγώνα της πόλης τους. Τα κίνητρα των προδοτών παραμένουν **πάντοτε** προσωπικά – ιδιοτελή – υλικά – ευτελή.

6. Αναδεικνύεται η ανεντιμότητα των Αθηναίων, οι οποίοι, αφού επικράτησαν των Μηλίων, αντί να προβάλουν τα ευγενή συναισθήματα του «νικητή» όπως μεγαλοψυχία – μεγαθυμία – ανωτερότητα, εξασφαλίζοντας έτσι και πολιτική υστεροφημία, προτίμησαν να κατασφάξουν τους Μηλίους εις το όνομα της «Αθηναϊκής δημοκρατίας».

Ο Πελοποννησιακός πόλεμος τελείωσε το 404 π.Χ με ολοκληρωτική νίκη της Σπάρτης έναντι των Αθηνών.

Δημοσιευμένο στις 12 Μαΐου 2015, στο <https://theancientwebgreece.wordpress.com/>